

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Кулібаби Марії Олегівни

«Прагмалінгвістична специфіка українського метеодискурсу» (Одеса, 2021. 254 с.), подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія» до спеціалізованої вченої ради ДФ 41.051.024

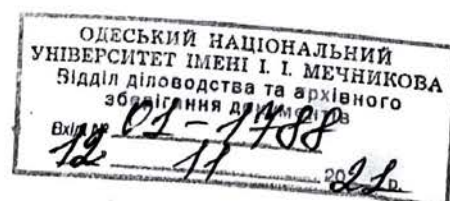
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Методискурс усе активніше привертає увагу дослідників. Його студіюють з огляду на його специфіку щодо жанру прогнозу погоди, лексичних маркерів у літературній та діалектній мові, граматичних і стилістичних засобів, мовної картини світу тощо. Матеріалом досліджень слугують різні мови, зокрема й українська. Але на сучасному етапі досліджень праці, у яких би методискурс поставав як цілісне утворення, де виявляється його специфіка, відсутні.

Указаний дискурс досліджували Н. Бондарчук, М. Домбровська, В. Єпіфанов, В. Кашкін, А. Князева, О. Савіцкайте, О. Трегубова на матеріалі іноземних мов. Українськомовний метеодискурс вивчають О. Васянович, І. Гороф'янюк, Т. Громко, О. Коломієць, А. Романченко. Утім, як особливий тип інституційного спілкування, у центрі якого перебуває дискурсивна діяльність синоптика, котрий прагне досягти перлокутивного ефекту завдяки реалізації стратегійної програми, український метеодискурс ще не досліджено.

Актуальність рецензованої наукової студії зумовлено потребою в комплексному аналізі українського метеорологічного дискурсу, що передбачає семантико-функційну параметризацію прогнозів погоди та їхню прагмалінгвістичну характеристику, а також підсилено особливим статусом досліджуваного типу комунікації.

З огляду на це дисертантка вирішила розробити типологію комунікативних стратегій і тактик, визначити мовні маркери їхньої реалізації,

встановити універсальне та оригінальне у структурно-змістовій організації метеодискурсу, комунікативних інтенціях синоптиків та журналістів. Що й визначає новаторський та системний підхід до визначеного типу дискурсу.

Позитивно, що такий підхід зреалізовано в праці, поданій на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія». Зважаючи на викладене, тему дисертації Марії Олегівни Кульбаби вважаємо актуальною та перспективною.

Дисертацію виконано в межах наукової теми № 129 кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження комунікативної сугестії в поліжанрових дискурсах» (наказ № 634-18) та № 197 «Дослідження дискурсивної специфіки комунікативного впливу» кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (наказ № 1397-18, номер державної реєстрації 0119U103569). Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (протокол № 2 від 27 листопада 2018 року).

У **вступній** частині дисертації Марія Олегівна Кульбаба, критично переосмислюючи науковий доробок лінгвістів із порушеної проблеми й одночасно обстоюючи власну позицію, обирає мету – з'ясувати специфіку українського метеорологічного дискурсу в прагмалінгвістичному аспекті (с. 20). Зазначеній меті підпорядковані шість основних завдань, успішне розв'язання яких відображено в трьох розділах.

Дослідниця проаналізувала метеорологічний дискурс як конститuent прогностичного дискурсу, що охоплює кілька типів комунікації, перспективно зорієнтованих стосовно політики, економіки, життєвих подій, здоров'я, соціального стану як народу в цілому, так і людини зокрема. Його контент відбиває досвід людини, причиново-наслідкові зв'язки щодо природи, господарювання, життєдіяльності, долі тощо. Це зроблено вперше в сучасному українському мовознавстві й забезпечує наукову новизну дисертаційної роботи.

Крім актуальності, наукової новизни, вартість дисертаційної праці визначають методи дослідження, які авторка використала системно й комплексно.

Висловлені Марією Олегівною теоретичні положення мають вагоме наукове підґрунтя, що засвідчує значний обсяг літератури з досліджуваної проблематики. Вірогідність отриманих результатів забезпечує й фактологічний матеріал, який нараховує 1200 аудіозаписів прогнозів погоди в ефірі радіостанції Країна FM; 200 аудіозаписів прогнозів погоди в ефірі Авторадіо; 200 телепередач «Миколина погода» (канал ICTV); 200 телепередач прогнозів погоди (Еспресо TV); 200 сюжетів рубрики «Метеозалежність» (канал 1 + 1). Загальна кількість прогнозів погоди – 2000, тривалість яких – 50 годин 20 хвилин. Додатково прислужилися й прогнози погоди, що їх публікує синоптик Наталка Діденко на своїй сторінці у фейсбуці, яка має понад 67 тисяч підписників.

Дисертація належно апробована. Результати дослідження викладено в 11 публікаціях, серед яких 4 статті видруковано у фахових виданнях України, 1 – у закордонному науковому виданні (Республіка Польща), 3 – у колективних монографіях, 3 тез (1 у співавторстві, де авторці належить 85 % загального внеску).

У першому розділі *«Методискурс як різновид інституційного спілкування»* дисертантка, осмислюючи підґрунтя проблеми, з'ясовує основні засади дослідження: дискурс як міждисциплінарний феномен; прогностичний дискурс як новітній тип дискурсу; глобалістський вектор метеодискурсу; диференційні ознаки метеодискурсу; історію та реалії вивчення метеодискурсу; структурно-змістову специфіку прогнозу погоди як базового конструкту метеодискурсу; лексико-семантичні параметри досліджуваного дискурсу (терміни як ядровий складник метеорологічного дискурсу; темпоральну лексику – часовий індикатор прогнозу погоди; склад і коротку характеристику онімної лексики); огляд лексикографічних термінологічних праць.

Відрадно, що здобувачка акцентує увагу на міждисциплінарному напрямі – прогностиці, а також подає визначення метеорологічного дискурсу: «інформаційний простір, у якому функціонують переважно монотематичні малоформатні тексти прогностичного характеру щодо майбутніх погодних умов, котрі відповідним чином організовані, відрізняються певними семантико-структурними параметрами й передбачають комунікативну взаємодію синоптика й читача / слухача» (с. 41-42). Авторка метеорологічний дискурс розглядає як конститuent прогностичного дискурсу.

Марія Олегівна характеризує структуру основної частини прогнозу погоди в різних ЗМІ, наголошуючи, що вона не однакова: відсутня послідовність інформації за частинами України на Авторадіо та Країні FM; характеризується стандартною послідовністю подачі матеріалу Еспресо TV, ICTV; подача ж синоптичної ситуації на 1+1 має стандартну форму лише щодо складників основної частини, а не послідовності прогнозування за територіями. Загалом дослідниця висновкує: «згадана стандартність не сприймається як штамп, вона зумовлена розробленим алгоритмом репрезентації погодних умов і намаганням вирізнитися способом представлення інформації в межах прогнозу погоди» (с. 75).

Переконливу теоретичну модель та практичну реалізацію запропоновано в другому розділі дисертації «Семантико-функційні параметри вербальних складників метеодискурсу», де зацентровано на: лексико-семантичному полі як базовому понятті для вивчення лексикону метеодискурсу, зокрема на лексико-семантичному полі «Синоптична метеорологія»; конститuentaх ядра поля; семантиці номенів мікрополя «Вода в атмосфері» (лексикографічний та функційний аспекти); семантиці номенів-апелятивів мікрополя «Повітряні течії в атмосфері»; ЛСГ «Горизонтальні повітряні течії: складники та їхнє функціонування; лексикографічній та функційній специфіці ЛСГ «Кругові повітряні течії»; власних назвах явищ природи та їхніх функційних параметрах; номенах мікрополя «Тепловий режим атмосфери»; конститuentaх центру метеорологічного дискурсу; семантиці номенів-апелятивів мікрополя

«Час»; онімних репрезентантах мікрополя «Час»; топонімах як онімному центрі прогнозу погоди; геортонімах як хронологічних маркерах метеодискурсу; конституентах мікрополя «Одяг та взуття» як периферійному складнику прогнозу погоди.

Марія Олегівна досить чітко й аргументовано виокремила метеодискурс, який експліковано завдяки лексичним одиницям, що функціують в українській мові. Відповідно до їхньої семантики мовні засоби сформовано в лексико-семантичне поле «Синоптична метеорологія», у межах якого вирізняють ядрові, центральні та периферійні компоненти.

Фактичний лексичний матеріал та науковий аналіз мовних одиниць засвідчує доцільність аналізу в межах лексико-семантичних полів.

Дослідниця наголошує, що ойконіми належать до затребуваних лексем у сфері прогнозування погоди, оскільки вони позначають географічні об'єкти, важливі для конкретизації поширення тих чи тих явищ, температури.

Лексичні одиниці прогнозів погоди – жанру аналізованого дискурсу – потрактовано як внутрішньо семантичні елементи, що в черговий раз підтверджує тенденції сучасної лінгвістики.

Глибиною проникнення в суть досліджуваних мовних одиниць позначена фахова класифікація лексем. Переконливості дослідженню надають терміни, якими вільно оперує дисертантка.

Порушені завдання з належною повнотою розкрито в **третьому розділі** дисертації «*Комунікативні стратегії й тактики українського метеодискурсу*», у якому Марія Олегівна передусім вдається до докладного аналізу феномену типології комунікативних тактик і стратегій у метеодискурсі; інформувальній комунікативній стратегії (комунікативній тактиці власне інформування, комунікативній тактиці аргументації, комунікативній тактиці пояснення); регулювальній комунікативній стратегії; комунікативній тактиці поради; тактиці привертання уваги до екопроблематики та забезпечення від негативних наслідків негоди; комунікативній стратегії самопрезентації; тактиці соціальної

етикетизації; тактиці інтелектуалізації; тактиці популяризації української духовної культури; патріотичній тактиці та тактиці гумору.

Цікаві спостереження Марії Олегівни щодо українського метеодискурсу, який вона розглянула на матеріалі прогнозів погоди п'яти українських радіостанцій й телеканалів, схарактеризовано в прагмалінгвістичному аспекті, завдяки чому сформовано його комунікативну мережу. А її основу становить комплекс комунікативних стратегій, утілюваних за допомогою комунікативних тактик.

Переконливими є твердження дослідниці, що стратегійну мережу опрацьованого дискурсу репрезентують інформувальна, регулювальна та самопрезентувальна стратегії.

Дисертація засвідчує достатню впорядкованість, інформативність, чіткість та обґрунтованість часткових і загальних **висновків**, що увиразнюють її належний науковий рівень і теоретично-практичну цінність. Матеріали праці можуть бути використані у викладанні навчальних курсів із лексикології, стилістики й культури мови, риторики, лінгводидактики, української мови як іноземної, у створенні навчальних і навчально-методичних посібників, а також для синоптиків та журналістів. Це ще раз засвідчує поліфункційність наукової студії.

Важливість і повноту дослідження Марії Олегівни забезпечують досить інформативні діаграми в тексті роботи та додатки загалом.

У тексті дисертації ілюстративний матеріал професійно та вдокладнено паспортизований.

Варто зауважити, що польове моделювання уможливило вирізнення й утворення специфічного конструкту – лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія» як семантичного ядра українського метеодискурсу.

Всяляють надію спостереження авторки, що український метеодискурс просякнутий загальнолюдськими цінностями: патріотизмом, пропагуванням й

підтримуванням традицій українського народу, закликами до збереження екології, прищепленням любові до людей тощо (с. 219).

Заслуговує схвалення манера викладу матеріалу, послідовність і вичерпність опису наукової проблематики, відредагованість тексту.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Позитивно оцінюючи результати дослідження, висловимо певні міркування, що мають переважно рекомендаційний та уточнювальний характер.

1. Цілком поділяємо думку Марії Олегівни про доцільність аналізу власних назв. Автори прогнозів подають назви як латиницею, так і кирилицею. Напр.: *Над Атлантикою – Азорський антициклон, над Чорним морем – антициклон Sarena, на півночі Європи – потужний циклон Pedro з друзяками, над Середземномор'ям – циклон Olaf (K)* (с. 107). Хочемо уточнити в дослідниці: за Вашими спостереженнями, чи є кількісна перевага чи перевага за іншою ознакою, коли вживають той чи той варіант подачі власних назв?

2. Дисертантка подала розлогу характеристику геортонімів: свят, пам'ятної дати, різних урочистостей тощо. Цікаво дізнатися, в українському метеорологічному дискурсі переважають релігійні чи державні свята?

3. Маріє Олегівно, за роки вивчення метеодискурсу Ви схиляєтеся до думки, що в аналізованому лінгвістичному матеріалі простежується тяглість до мовних штампів чи все ж таки автори текстів намагаються вирізнитися за допомогою нових, емоційно-експресивних лексем тощо?

4. Рецензована робота поза всякими сумнівами є новаторською, оригінальною, вона має широкі перспективи для наступних розвідок. Маріє Олегівно, з Вашого погляду, чи доцільно вивчати тексти коментарів прогнозу погоди, оцінки змісту з погляду споживача інформації, адже прогноз погоди часто викликає неоднозначні висловлювання українців про точність та правдивість прогнозів?

Висловлені міркування не суперечать тому, що дисертаційна праця «Прагмалінгвістична специфіка українського метеодискурсу» – цілісне,

науково виважене, завершене дослідження, яке відповідає вимогам МОНУ України, що зазначені в «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому КМУ № 567 від 24.07.2013 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015), а її автор – **Кулібаба Марія Олегівна** – заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія».

Офіційний опонент –
 доктор філологічних наук, професор,
 професор кафедри журналістики та
 мовної комунікації
 Національного університету біоресурсів та
 природокористування України

М. І. Навальна

08.11.2021 р.

